

TANITMA

Fatma Erkman Akerson

DEĞERLİLİK SÖZLÜĞÜ ALMANCA-TÜRKÇE

İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç.Dr. Şeyda Özil'in "Değerlilik Sözlüğü, Almanca-Türkçe" (Valenzwörterbuch, Deutsch-Türkisch) adlı çalışması, 1990 yılı içinde Hamburg Üniversitesinin "Çok Dillilik Araştırmaları" (Arbeiten zur Mehrsprachigkeit) yayın dizisi kapsamında iki dilde basıldı. Bu diziyi yayımlayan "Çok Dillilik Araştırma Merkezi" (Arbeitsstelle Mehrsprachigkeit / Research Center for Multilingualism), Hamburg Üniversitesinin "Yabancı Dil Almanca Bölüm'ne bağlı; dizinin amacı da, yabancı dil öğretiminde toplumsal, ruhbilimsel, siyasal, dilbilgisel... açılardan kaynak dil-amaç dil ilişkilerini araştırmak, bu araştırmaları desteklemek, bilgi alışverişinin akışını sağlamak.

Kitap, Türkiye'de ortaöğretimde kullanılan "Almanca Ders Kitabı" (I, II, III) kapsamında geçen Almanca eylemlerle Türkçe karşılıklarını tarıyor ve bunların sözdizimsel çevreleri ile anlamlarını karşılaştırmalı olarak saptamayı amaçlıyor.

Eylemlerin sözdizimsel çevrelerinin saptanmasında başvurulan yöntem, Almanya'da U. Engel'in başını çektiği bağımsal dilbilgisi yöntemi.

Bilindiği gibi, Engel'in (Tesnière'e dayanan) bağımsal dilbilgisi anlayışı Almanya'da enine boyuna incelenmiştir ve "yabancı dil Almanca" ders kitaplarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu anlayış, tümceyi eylemin yönettiği görüşünden yola çıkar. Bir eylemle doğru bir tümce kurmak için, bu eylemle birlikte kullanılması gereken öğeleri tümceye katmak zorunludur. Bu öğeler, o eylemin bütünleyenlerini oluştururlar. Kısacası, her eylemin (Verb), belli bütünleyenlere (Ergaenzung) gereksinimi vardır; o eyleme uygun ve doğru tümce yapı kuruluşu (Satzbaustruktur) da ancak bu bütünleyenler tümceye katıldığında elde edilir. Yabancı dil öğrenen birisinin, amaç dildeki eylemleri, tümce yapı kuruluşlarıyla birlikte öğrenmesi, yabancı dil eğitimini hızlandırır, kolaylaştırır. Amaç dildeki bu kuruluşları eşdeğerdeki kaynak dil kuruluşlarıyla karşılaştırmak da gene yabancı dil öğrenmeyi ve öğretmeyi kolaylaştırır.

Bütünleyenlerin sayısı ve nitelikleri ise dilden dile değişiklikler gösterebildiği gibi, benzerlikler de gösterebilir. Amaç dilde belli bütünleyenler alan bir eylemin kaynak dildeki karşılığı da benzer bütünleyenler gerektirebilir. Ancak bu durum her zaman geçerli olmayabilir; kaynak dildeki eylemin tümce yapı kuruluşu bazen çok değişik de olabilir. Bu farkları bilmek, yabancı dil eğitiminde yanlışları azaltmak, dersin hızını ayarlayabilmek açısından son derece verimli sonuçlar verir.

Şeyda Özil'in kitabı da, böyle bir yaklaşım üzerine kurulmuş. Başlangıçta bağımsal

dilbilgisi yöntemi, Almandadaki bütünleyenler ve Almanca tümce yapı kuruluşları veriliyor. Daha sonra, Türkçedeki bütünleyenler ve tümce yapı kuruluşları ele alınıyor. Çalışmanın, Türkçe dilbilgisi araştırmalarına getirdiği önemli katkı da burada odaklanıyor. Bir dilin eylemlerini bu yöntemle çözümleyebilmek için, önce o dildeki bütünleyenleri saptamak gerekiyor. Kitap, Türkçe için böyle bir "bütünleyenler listesi" öneriyor. Dolayısıyla da, Türkçenin sözdizimsel yapısına yeni bir bakış açısıyla yaklaşmış oluyor. Özellikle, "olmak" eylemine ve "tamlama bütünleyeni"ne yönelik saptamalar ilgi çekici ve çarpıcı.

Kitabın sonunda, "Almanca Ders Kitabı"nda geçen 292 Almanca eylemin tümce yapı kuruluşlarıyla ve somut tümce örnekleriyle verildiği bir sözlük yer alıyor. Bu sözlükte, ayrıca her Almanca eylemin o bağlamdaki karşılığı olan Türkçe eylem ve bu Türkçe eylemin tümce yapı kuruluşu da (yönettiği, kendine bağladığı bütünleyenler) verilmiş. Türkçe eylemler de, tümce içinde kullanılarak örneklendirilmiş. Böylece, kuramsal yaklaşım ve çözümleme uygulamaya da dönüştürülmüş oluyor.

Kitabın, Almanca öğretimi açısından olduğu kadar Türkçe dilbilgisi açısından da yol gösterici ve ilginç olduğunu düşünüyoruz.

İsteme adresi:

Arbeitsbereich Deutsch als Fremdsprache/Germanisches Seminar, Universitaet Hamburg,
Von-Melle-Park 6, D-2000 Hamburg 13, Raum 1302 (Telefon: 040/4123-4533.) ya da
Raum 304 (Telefon: 040/ 4123-4779).

ya da:

Arbeitsstelle Mehrsprachigkeit c/o Romanisches Seminar, Universitaet Hamburg,
Von-Melle-Park 6, D.2000 Hamburg 13
(Telefon: 040/4123-2743)

Frankfurt Alman Kitaplığındaki kayıt künyesi:

Deutsche Bibliothek Frankfurt: ISSN 0176-559X.